

עיוור הצבעים בהלכה

ראשי פרקים:

- פרק א. מהו עיוורון צבעים?
- פרק ב. הגדרת בעיות הלכתיות אפשריות
- פרק ג. פירוט השאלות
 1. הליקוי כ"מוס"
 2. נאמנות
 3. מחויבות במצוות ואחריות על עבירות
- פרק ד. סיכום

פרק א. מהו עיוורון צבעים?

עיוורון צבעים איננו סוג של עיוורון, אלא ליקוי בדרך ההבחנה בצבעים, העלול לנבוע ממצב תורשתי או ממחלה בעצב הראייה או ברשתית בעין. עיוורון צבעים קרוי אכרומאטופסיה¹ (Achromatopsy) או דלטוניזם (Daltonism) על שם הכימאי והפיזיקאי האנגלי ג'ון דלטון (1766-1844). הלוקים בכך יכולים להבחין בצבעים, אך הם בעלי ליקויים שונים בראיית הצבע. עיוורון צבעים יכול להיות חלקי או מלא, כאשר רוב עיוורי הצבעים הם חלקיים ועיוורון צבעים מוחלט הוא נדיר ביותר, וכרוך גם כבעיות עיניים. עין האדם רואה על ידי אור המגרה את הרשתית, קולטני אור (photoreceptors) הנקראים קנים (Rod Cells) או מדוכים (Cone Cells) מאפשרים לנו להבחין בצבעים, הם נמצאים במרכז הרשתית ומכילים שלושה פיגמנטים הרגישים לאור: אדום, ירוק וכחול. חלק מן הלוקים בראיית צבעים סובלים מחוסר או העדר פיגמנט אחד או יותר, ולכן התגובה לצבע לקויה. גורמים אפשריים נוספים לעיוורון הצבעים הינם ליקויים בתאים האחראים על קליטת הצבעים בעין (מדוכים), רגישות במקום הלא נכון בקשת הצבעים, ואף קיים עיוורון צבעים נדיר הנובע מפגיעה מוחית. אנשים עם ראיית צבעים נורמלית נקראים טריכרומטים² (trichromatics), ואנשים עם ליקוי ראיית צבעים חלקית נקראים טריכרומטים אנומליים (anomalous trichromatics), וזהו הסוג הנפוץ ביותר של "עיוורי" צבעים. דיכרומטים³ (Dichromatics) הם אנשים עם חוסר מוחלט בסוג אחד של

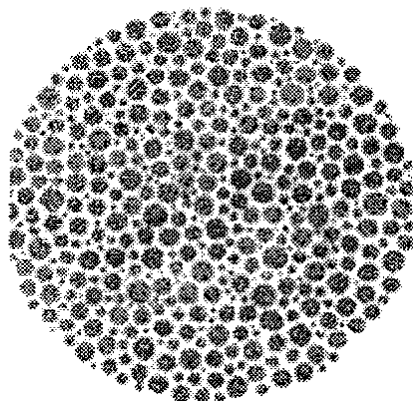
1. שורש המילה ביוונית: "א" – תחילית המסמנת שלילה, "כרומה" – צבע, "אופסיס" – ראייה. הצירוף א-כרומ-אטופסיה – חסך בראית צבעים.
 2. טריכרומטים: "טרי" – שלוש, "כרומה" – צבע, כלומר: תלת-צבעוניים.
 3. דיכרומטים: "די" – שתיים, "כרומה" – צבע, כלומר: דו-צבעוניים.

פיגמנט. הדיכרומטים ישתייכו לאחת מתוך שלושת תת-הקבוצות הבאות: דויטרנופיה (deuteranopia) – עיוורון צבעים לאדום-ירוק, פרוטנופיה (protanopia) – עיוורון צבעים לאדום, והפחות שכיח – טריטנופיה (tritanopia), שהוא ליקוי בהבחנה בין הצבעים כתול-צהוב. מונוכרומטים⁴ (rod monochromats) רואים את העולם בגווני אפור-לבן-שחור, אך ליקוי זה הוא נדיר ביותר, וקיים רק אצל אלו שירשו את הגן לליקוי משני ההורים.

רוב עיוורי הצבעים הם גברים, ונאמדים (בארה"ב) בכ-8% מאוכלוסיית הגברים לעומת רק כ-0.5% אצל הנשים. הליקוי הוא תכונה גנטית המועברת בתורשה על ידי גן רציסיבי המצוי על כרומוזום X, ומתבטא רק כאשר אין גן תקין לראיית צבעים. בשל כך נשים אמנם יכולות להיות עיוורות צבעים (ולהוריש את הליקוי לבניהן), אך סיכוייהן ללקות בכך נמוכים יותר בשל שני כרומוזומי ה-X, והסבירות ששני הוריה יעבירו ליקוי זה נמוכה בהרבה. בן לאם עיוורת צבעים יהיה עיוור צבעים, אך בן לנשאת הגן יוכל להיות בעל ראייה תקינה. אב עיוור צבעים אינו מעביר את הליקוי, אך בתו תישא את הגן.

איבחון עיוורון צבעים נעשה באמצעות מבחן מיוחד הבודק את ראיית הצבעים, הקרוי מבחן אישיהארה (Ishihara). מבחן זה מכיל תרגילים שונים בהם מוצגים לוחות-איבחון צבעוניים שעליהם מופיעים סימנים שונים, לרוב מספרים, המורכבים מנקודות בצבעים שונים. בכל לוח מופיע מספר המורכב מנקודות צבע על רקע צבעוני, והנבחן נדרש לומר מהו המספר המופיע בתמונה. אדם שאינו סובל מעיוורון צבעים יבחין בקלות בסימן המוצג, אך הלוקה בעיוורון צבעים יתקשה להבחין בסימן. כאשר אדם מזהה מספר בלוח אחד – עוברים ללוחות קשים ומורכבים יותר. זיהוי מספר מורה על הבחנה בגוונים מסויימים. בדיקה דומה נעשית במטרה הפוכה, לקביעת ליקוי בראיית גוונים, כאשר הבחנה במספר מורה על ליקוי בראיית צבעים.

אין תרופה לעיוורון הצבעים.

4. "מונו" – יחיד, "כרומה" – צבע. כלומר: חד-צבעוני.

פרק ב. הגדרת בעיות הלכתיות אפשריות

כאשר ניגשים לבחון את הבעיות ההלכתיות האפשריות שמציב בפנינו ליקוי זה, יש לענ"ד לבחון את הגורמים הבאים:

1. החשבת הליקוי, או אי-החשבתו, כ"מום" בגוף האדם
 2. נאמנות בעל הליקוי, הן כלפי עצמו והן כלפי אחרים, במצוות ודקדוקים הדורשים הכחנה בגוונים וצבעים⁵
 3. השפעת הליקוי על רמת מחויבותו במצוות או אחריותו על עבירות, כאשר אינו מבחין במצוה או בעבירה בשל ליקוי זה; או גם – החשבת ראייתו את המציאות, או אי החשבתו, כמציאות ממשית (שהרי מבחינתו – זה מה שהוא רואה, וזוהי המציאות האובייקטיבית שלו ושל הדומים לו).
- להלן נעלה שאלות העלולות לעלות בשל עיוורון הצבעים, ללא פתרונות ומסקנות. המטרה היא אך ורק להעלות את הנושא לדיון, בתקוה כי גדולי דורנו אי"ה ילמדונו בינה ויורו לנו את המעשה אשר נעשה.

פרק ג. פירוט השאלות

1. הליקוי כ"מום"

(א) כשירות כהן לעבודה במקדש

התורה אומרת כי בעל מום פסול מלהקריב קרבן בבית המקדש, והסומא בכללם: "כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹנֵר אוֹ פֶּסֶחַ אוֹ חָרָם אוֹ שְׂרוּעַ"⁶. בתלמוד אף נאמר כי כהן הסומא בעין אחת בלבד, ואף כהן שעניו דומעות תמיד פסול לעבודה⁷. הרמב"ם אומר שאף זה שאין ראייתו ברורה פסול לעבודה, וזה לשונו: "שמונה בעין ואלו הן: העיור בין באחד מעיניו בין משתייהן, מי שאינו רואה בשתי עיניו או באחת מהן, אע"פ

5. ואם בנאמנות עסקינן, לאחרונה התפרסמו מאמרים בנוגע לשאלת כשירותם, או רמת כשירותם, של רופאים הלוקים בעיוורון צבעים:

Reiss MJ, Labowitz DA, Forman S, Wormser GP. "Impact of color blindness on recognition of blood in body fluids". *Archives of internal medicine* [ejournal] 16:3 (February 12 2001), pp. 461-465; Campbell JL, Spalding AJ, Mir FA, Birch J. "Doctors and the assessment of clinical photographs--does colour blindness matter?". *British Journal of General Practice* 49:443 (June 1999) pp. 459-461; Campbell JL, Spalding JA, Mir FA, Birch J. "Doctors and the assessment of blood glucose testing sticks: does colour blindness matter?". *British Journal of General Practice* 50:454 (May 2000), pp. 393-395; Tony Spalding. "Practising medicine when you have colour blindness". *BMJ Career Focus* 329 (September 25 2004) pp. 126-127.

6. ויקרא כא, יח.

7. בכורות מד. א.

שאינן נראה בהן שינוי כלל מחמת שירדו מים קבועים כנגד ראותו, מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן ראייה ברורה מחמת שהיה בה סגורים קבועים...⁸ אם כן, השאלה היא האם עיוורון הצבעים נחשב למום אצל כהן, הפוסלו מן העבודה? אמנם אין הוא עיוור, אף לא בעין אחת, אך לכאורה היה מקום לומר כי עצם ראייתו פגומה בכך שאיננה מושלמת בהבחנת כל הצבעים כרוב בני האדם, ואולי ניתן גם להחשיבו כזה שאין ראייתו ברורה, כאמור ברמב"ם. האברבנאל, בפירושו על התורה, מבאר את טעם פסול בעל מום: "כי הוא חילול כבוד השכינה, יען כי כל הרואים את הכהן בעבודתו והוא בעל מום, יתפעלו בדמיונם ויתעבו העבודה ההיא, וזהו גנאי מפורסם אפילו לבשר ודם, כל שכן להש"י [להשם יתברך] וכמו תאמר 'הקריבנו נא לפחתך'⁹. לפי דבריו אלה של האברבנאל, פסול בעל מום הוא מפני שהמום ניכר ונראה כגנאי בעיני בני אדם. ברם, עיוורון צבעים אינו מום ניכר, אין אנשים מבחינים בכך, וודאי שאין בכך גנאי שיגרום חלילה לתיעוב וריחוק מעבודת הקודש. אם כן, לכאורה יש מקום לומר כי אין בכך פסול של ממש אצל כהן¹⁰.

(ב) כהן גדול

התורה אומרת: "וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ לְלִבָּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם"¹¹. הגמרא לומדת מפסוק זה כי הכהן הגדול צריך להיות הכהן הגדול מאחיו בעושר, יופי, כח וחכמה¹². האם עיוורון צבעים יכול להורידו מקטגוריה זו של "הגדול מאחיו"?

8. רמב"ם, הל' ביאת המקדש, ז, ה.
9. דון יצחק אברבנאל, פירוש על התורה [ויקרא], ירושלים: הוצאת ספרים בני ארכאל, תשכ"ד, עמ' קכג. וכן ראה בספר החינוך, מצוה רע"ה, שכתב את הדברים הבאים: "משרשי המצוה לפי שרוב פעולות בני אדם רצויות אל לב רואיהם לפי חשיכות עושיהן, כי בהיות האדם חשוב כמראהו וטוב כמעשיו ימצא חן ושכל טוב ככל אשר יעשה בעיני כל רואיו, ואם יהי' בהפך מזה פחות בצורתו ומשונה באיבריו, ואם ישר בדרכיו, לא יאותו פעולותיו כל כך אל לב רואיו, על כן באמת ראוי להיות השליח שהכפרה תלוי' עליו איש חן יפה תואר ויפה מראה ונאה בכל דרכיו, למען יחפשו מחשבות בני איש אחריו, ומלבד זה אפשר שיש בשלימות צורתו רמז לענינים שמוך מחשבות האדם בהן תטהר נפשו ותתעלה...".
10. ראה: ר' פנחס אברהם מיירס "אם כהן הלוּבש משקפים כשר לעבודה במקדש", נחלת פינחס, ב, ירושלים: [חמו"ל], תשנ"ה, ס"ו, סא, עמ' קעו-קעז. המסיק כי חולשת ראייתו אינה נחשבת מום בעיניו, ואינו נפסל מן העבודה.
11. ויקרא כא, י.
12. חולין קלד ע"ב: "והכהן הגדול מאחיו – שיהא גדול מאחיו בנוי בחכמה ובעושר; אחרים אומרים: מנין שאם אין לו – שאחיו הכהנים מגדלין אותו? תלמוד לומר 'והכהן הגדול מאחיו' – גדלהו משל אחיו". הוריות ט ע"א: "...דכתיב (ויקרא כא, י) והכהן הגדול מאחיו – שהוא גדול מאחיו בנוי, בכח, בחכמה, ובעושר... אחרים אומרים: מנין שאם אין לו – גדלהו משל אחיו? תלמוד לומר: והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו – גדלהו מאחיו".

ג) כשירות לדיינות ולבית דין הגדול

חברי סנהדרין גדולה וקטנה, שבסמכותם לדון דיני נפשות, צריכים להיות "מנוקים מכל מום"¹³. דבר זה מרומז בשיר השירים: "כָּלֶךְ יָפָה רַעֲיָתִי ומום אֵין בָּךְ"¹⁴. עיוור, אפילו בעין אחת, הוא בעל מום ואינו יכול להימנות עליהם. לגבי בית דין של שלושה דיינים, שבסמכותו לדון דיני ממונות בלבד, נפסק ברמב"ם ובשו"ע¹⁵ שעיוור בשתי עיניו פסול לדון דיני ממונות ועיוור בעין אחת כשר להיות דייך אף לכתחילה. ברם, מה לגבי עיוור צבעים?

השאלה אולי תתחדד לנוכח מה ששנינו במשנה במסכת מכות כי עדות שניתן להוציא להורג על פיה היא עדות שאיננה על ידי מתורגמן. המשנה במסכת מכות לומדת על פי הפסוק "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת..."¹⁶, כדלהלן: "דבר אחר – על פי שנים עדים" – שלא תהיה סנהדרין שומעת מפי המתורגמן¹⁷. כמו כן, במסכת סנהדרין אומר ר' יוחנן כי דייך חייב להבין את שפת העדים: "אמר רבי יוחנן: אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, ובעלי כשפים, ויודעים בשבעים לשון – שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן"¹⁸. חז"ל אמרו כי מרדכי היהודי (שעל פי חז"ל נמנה עם חכמי הסנהדרין) כונה בשם פתחיה, משום "שפותח דברים ודורשן, ויודע בשבעים לשון"¹⁹. לפיכך, אם הדיין חייב להבין בלשון העדים, ואיננו יכול להסתפק בתרגום אלא עליו לחוות את הדברים אישית, יתכן כי עליו גם להיות בעל יכולת לחוות אישית גם אספקטים שונים של המציאות, ואחד מהם הוא היכולת להבחין בצבעים כרוב בני האדם, ללא צורך ב"מתורגמן לצבעים" שיסייע בידו.

2. נאמנות

א) עניני כשרות המזון

יתכן שיש מקום לברר את יכולת עיוור הצבעים לבצע את הדברים הבאים, ואת יכולת שאר בני אדם לסמוך על מעשיו אלו:

13. סנהדרין לו ע"ב, רמב"ם הל' סנהדרין ב, ה.
14. שיר השירים ד, ז.
15. רמב"ם הל' סנהדרין ב, ט: "בית דין של שלשה שהיה אחד מהן... וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו כשר מה שאין כן בסנהדרין, אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל". טור חו"מ סי' ז: "סומא באחד מעיניו כשר לדון אבל הסומא בשתי עיניו פסול". שולחן ערוך, חו"מ, סי' ז, סע' ב: "ממזר, ואפילו שלשתן ממזרים, הרי אלו כשרים לדון לכל. וכן אם היה כל אחד מהם סומא בא' מעיניו, כשר. אבל הסומא בשתי עיניו פסול".
16. דברים יז, ו.
17. משנה מכות א, ט.
18. סנהדרין יז ע"א.
19. מנחות סה ע"א.

(1 כשוחט וכודק, 2 צלייתו את הכבד, 3 ברירת אורז ובדיקת ירקות וכד' מתולעים, 4 בדיקת ביצי התרנגולת מדם.

נדבך נוסף שאלה זו יעלה אם עיוור-הצבעים מתעקש כי הוא בקי דיו עבור פעולות אלו, האם נסמוך על דבריו למעשה?

(ב) ענייני עדות

(1 האם נסמוך על עדות חידוש הלבנה של עיוור צבעים? 2) האם ניתן להזים עדים על פי עדות עיוור צבעים הקשורה לענייני צבע, כאשר הוא בטוח בדבריו ומתעקש שהבחין בצבע?

(ג) מראות נגעים

אדם הרואה בכשרו נגע צריך לפנות אל הכהן, הקובע אם האדם טמא טומאת מצורע אם לאו. אדם שאינו עיוור לגמרי, אלא שכהה מאור עיניו, אינו כשר לראות את הנגעים²⁰. מקור ההלכה הוא מן הפסוק המציין שאת הנגע יש להביא בפני "מראה עיני כהן"²¹, התורה כתבה "עיני" בלשון רבים, ושתי עיני הכהן צריכות לראות. לפי זה, לכאורה אין להראות נגעים לכהן עיוור צבעים שאינו מבחין בצבעי הנגע, וראייתו איננה טובה מזה שכהה מאור עיניו לענייני נגעים. ברם, מה אם כהן עיוור צבעים עשה מעשה ובדק את הנגע, ואינו מבחין בצבעים באופן הרגיל, וקבע שהנגע טהור או טמא – האם קביעתו חלה למרות ליקוי זה בראייתו?

(ד) זיהוי חללים

האם עיוורון צבעים גורם לבעיה בעדות על זיהוי הרוגים, ל"ע?

(ה) ראיית כתמים (ענייני נידה)

אשה הלוקה בעיוורון צבעים, מן הסתם שאין דינה שונה מדין אשה עיוורת, הבודקת לעצמה ומראה לחבירתה.²² ברם, אם רב לוקה בעיוורון צבעים, ומסיבה כל-שהיא עשה מעשה ופסק על שאלה בענייני דם-נידה לטהר או לטמא, האם פסקו בטל מאליו, או שאומדים בדעתנו שאם עשה

20. משנה נגעים, ב, ג: "כהן הסומא באחת מעיניו, או שכהה מאור עיניו – לא יראה את הנגעים, שנא' (ויקרא יג) 'לכל מראה עיני הכהן'. בית האפל – אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו". רמב"ם, הל' טומאת צרעת, ט, ה: "...אבל בעלי מומין כשירים לראיית נגעים ובלבד שלא יהיה סומא ואפילו באחת מעיניו, ואפילו כהן שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן".

21. ויקרא יג, יב.

22. נידה יג ע"ב, במשנה: "החרשת והשוטה והסומא... אם יש להם פקחות – מתקנות אותן והן אוכלות בתרומה", ובגמרא: "הסומא. איהי תבדוק לנפשה ותיחזי לחבירתה. א"ר יוסי ברכי חנינא: סומא אינה משנה". וכך נקבע להלכה ברמב"ם הל' איסורי ביאה, ח, טו: "הסומא בודקת עצמה ומראה לחבירתה", וכך גם נפסק בשולחן ערוך, יו"ד, קצו, ז.

מעשה ופסק – סימן שהוא הרגיש בעצמו שמבחין? והאם מלכתחילה יש לרב רשות לאמוד את יכולת הבחנתו בדרך זו?²³

1. כשרות אתרוג

האם אדם רשאי לסמוך על אתרוג חברו עיוור-הצבעים, או שעליו לבדוק מחדש? שמא ניתן להניח כי חברו לא בדק בעצמו אלא ביקש מאדם רגיל לבדוק עבורו?

3. מחויבות במצוות ואחריות על עבירות

א) מצות עליה לרגל

סומא פטור מלעלות לירושלים שלוש פעמים בשנה בזמן שהמקדש קיים, ולתוג שם את שלושת הרגלים. גם הסומא בעין אחת פטור ממצווה זו, וזה לשון הרמב"ם:

וכל האנשים חייבים בראייה חוץ מחרש... וסומא... וכן הסומא בעינו אחת, או חגר ברגלו אחת פטור... ונאמר: "בבוא כל ישראל לראות"²⁴, כשם שהן באין להראות לפני ה' כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת שהרי אין ראייתו שלימה²⁵.

כמו כן, כל החייב בראייה חייב בחגיגה, וכל הפטור מן הראייה פטור מן החגיגה²⁶.

האם עיוור צבעים יפטר ממצות עליה לרגל וקרבת חגיגה? שהרי מצד אחד "אין ראייתו שלימה" (אם כי איננה פגומה בצורה הניכרת לעין), אך מצד שני – איננו "סומא שאינו רואה".

23. הערת העורך: השאלה העיקרית נוגעת לטריכרומטים אנומליים או לדיכרומטים מסוג טריטנופיה, אשר מזהים צבע אדום אך יש הבדלים ביניהם לבין טריכרומטים נורמליים לגבי מקרי הגבול של "נטיה לאדום".

השאלה היא: האם רב פוסק שיודע שהוא טריכרומט אנומלי, שבעיניו מקרי הגבול אינם נוטים לאדום, האם רשאי הוא לפסוק?

לענין התשובה חיובית, לאור העובדה שמעיקר הדין רק חמישה מיני דמים (המוזכרים במשנה), רק הם אסורים. אך הפוסקים החמירו בכל נטיה לאדום לפי מראה עיני המורה. בהגדרה זו נכללים גם הטריכרומטים ולכן הוראתו תקפה לכל דבר וענין.

-- הרב מרדכי הלפרין.

24. דברים לא, יא.

25. רמב"ם, הל' חגיגה, ב, א.

26. אם כי בשמחה חייבים כולם חוץ מחרש, שוטה, קטן, ערל וטמא, וז"ל הרמב"ם, הל' חגיגה,

ב, ד: "כל החייב בראייה חייב בחגיגה וכל הפטור מן הראייה פטור מן החגיגה, וכולן חייבין בשמחה, חוץ מחרש שוטה וקטן וערל וטמא". כמו כן פטור העיוור מסמיכה על ראש הקורבן שמביא לבית-המקדש, ואלו דברי הרמב"ם, הל' מעשה הקרבנות, ג, ח: "הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן ועבד ואשה וסומא ונכרי...".

ב) קריאת שמע מול ציור

אם יש ציור של אשה מול אדם הקורא ק"ש, המצוירת באופן שאינו מבחין במצויר עליה מפני עיוורון הצבעים, וכל הציור נראה לו כבליל של צבעים, האם גם אז אין לקרות קריאת שמע כנגדה?²⁷ הרי אין זה כעצימת עינים שניתן היה לומר כי כאשר היה פותח את עיניו היתה האשה ניצבת לפניו, וכן סומא – סוף כל סוף אשה לפניו, אך כאן – אף אם יעשה כל ההשתדלויות בעולם – אין עיניו מסוגלות לראות את התמונה, ועבורו תמונה זו כלל איננה התמונה ששאר העולם רואים, ואין כלל תמונת אשה לפניו אלא צירוף צבעים ללא תכלית.

ג) כתיבת ומחיקת (קריעת) אותיות בשבת

אם היה דף צבוע, וכתב אדם על דף זה בצבע אחר בשבת, כאשר הכותב אינו מבחין ברישומו על הדף בשל הליקוי (וכן אם מחק²⁸ את הכתב או קרע את הדף באיזור כתוב בדף זה – כאשר אינו מבחין בכתב כלל או שצריך מאמץ רב על-מנת להבחין), האם עבר על המלאכות הנ"ל?

ד) ברכות הראיה

בעניין ברכת משנה הבריות, עולה השאלה האם יברך עיוור צבעים על אדם אשר המברך אינו מבחין בשינוי עורו (כגון שעורו אדום או צהוב, וסובר שצבע עורו רגיל רק מעט כהה)? ומה אם הדבר הפוך – והוא סובר שהעור בצבע שונה ומוזר ואין הדבר כך בעיני אדם רגיל?

כמו כן – אם עיוור צבעים מתקשה להבחין בקשת כבירור, ומסתמך בעיקר על דברי חבריו המורים באצבע, האם עליו לברך את הברכה?

ה) נדרים

עיוור צבעים הנודר שלא להשתמש בחפץ אדום, ולגביו אדום נדמה פעמים כחום או ירוק, האם אסור עליו להשתמש בחפץ שאינו נראה לו אדום? ולהיפך – כאשר נראה לו אדום ואיננו אדום? שאלה נוספת תעלה אם אדם נדר הנאה מ"רואי צבעים", האם עיוורי צבעים חלקיים (שהם רוב מגין עיוורי הצבעים), אסורים עליו או לא?

27. ראה טושו"ע או"ח סי' עה.

28. להלכה קי"ל (שו"ע או"ח שמ, ג) כדין התוספתא, שבת פי"ב, הובאה בפסקי הראש פ"ז סי' ט, שגם המוחק כתם דיו כדי להכשיר את מקומו לכתיבה חדשה של שתי אותיות חייב משום מוחק. ולכן כאן גם אם באמת אין משמעות ל"כתיבה" דינה לא גרע מכתם שהמוחקו חייב. -- העורך.

ו) נזק

אם אדם הזיק חפץ בצורה המתבטאת בשינוי צבעו, והמזיק אינו מבחין בכך, או שהבעלים אינו מבחין. האם חייב לשלם? ואם רוב בני (ולא "בנות") העיירה עיוורי צבעים כך שהנזק לא ניכר לסתם בני אדם במקום?

ז) גלות להורג בשוגג

אם הרג אדם בשוגג, מפני טעות הקשורה בהבחנה בצבעים, כגון: לחץ על כפתור בצבע אחד המבצע פעולה מסוכנת, מפני שסבר שהוא בצבע אחר, האם זה נחשב כאונס או כהריגה בשוגג? נפקא מינה אחת תהיה לעניין גלות לעיר מקלט.

ח) חציצה

הנוטל ידיו לסעודה צריך לדאוג שלא תהיה חציצה בין המים לידי. לכלוך או צבע הדבוק ליד יתצוץ בין היד לבין המים, והנטילה לא תטהר את הידים. כאשר צבע הקיים במיעוט שטח היד יש לבדוק את מידת ההקפדה, ואם מדובר בעיוור צבעים שאינו מבחין בצבע שידיו צבועות בו, כנראה שניתן להניח כי באמת אין מצידו הקפדה. ברם, אם הצבע קיים ברוב שטח היד – תיוותר השאלה האם יש בעיית חציצה²⁹. מכל מקום, אדם שבאופן אישי רגיל להקפיד על לכלוך קטן מאוד, לגביו אותו לכלוך קטן יהווה חציצה שעליו להסיר³⁰, ואלו דברי השולחן ערוך:

"כל דבר שאינו מקפיד עליו, אינו תוצץ; היה דרכו של זה להקפיד וזה אין דרכו להקפיד, למי שדרכו להקפיד, תוצץ. למי שאין דרכו להקפיד, אינו תוצץ. כיצד היה אחד צבע והיו ידיו צבועות, אין הצבע תוצץ על ידיו, אע"פ שיש על ידיו ממשות של צבעונים; לא היה צבע, אם היו ידיו צבועות ויש ממש הצבע על ידיו, הרי זה תוצץ, שהדיו היבש תוצץ, והלח אינו תוצץ. וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהם לנוי וכיוצא בזה, אין אותו צבע תוצץ..."³¹.

29. ועיין שולחן ערוך או"ח, קסא, א: "צריך ליוהר מחציצה, שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה, כגון: צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר, ורטיה שעל בשרו, וטיט היון, וטיט היוצרים; אבל במיעוטו, שאינו מקפיד, אין לחוש..."

30. רמ"א שם: "הגה: ומ"ה לא נהגו לנקר הטיט שתחת הצפרנים, לנטילה, משום דהוי כמיעוטו שאין מקפיד, כי אין מקפידים על זה לנטילה (הגהות סמ"ק והגהות אשר"י פ' אלו דברים) אבל אם היה מקפיד, הוא צריך לנקרן, וכן עיקר. ואפשר שנהגו להקל בחציצה לענין נטילה, כי יש אומרים שאין שייך חציצה לנטילה, אבל העיקר כסברא הראשונה."

31. שולחן ערוך, או"ח, קסא, ב.

לענייננו – האם כאשר האדם אינו מבחין בצבע, ועל כן אינו מקפיד כעת (אף שבדרך כלל היה מקפיד על צבע), נעלם מאליו ענין החציצה, או שמכיון שאילו ראה את הצבע היה מקפיד – ושאר העולם רואה – אנו נאמר שעליו להסיר את הצבע.

ט) כתובת קעקע

כתובת קעקע בגוף עיוור-הצבעים אשר אינו מבחין במילוי הצבע שבה, ואינו מבחין בכתב. האם עבר בכך על הלאו? ומה אם רוב בני המקום עיוורי צבעים ואינם מבחינים בכך? לכאורה יתכן לומר כי אם באמת לא היה בכך עניין של ממש לא היה עושה מעשה וכותב כתובת זו, ובכך שעשה כתובת קעקע הוא מגלה שיש בכך ממשות. או שמא אין העניין כך, ועצם עשיית מעשה אינה קובעת מציאות שאין מבחינים בה.

י) שבועה

אם נשבע סתם כי הצבע שהוא ראה הוא "כחול", והתברר לבסוף שעל פי האמת הוא סגול – האם הוא עבר עבירה; או שכיון שעבורו ועבור כל הלוקים כמותו הצבע נראה ככחול – אנו אומרם כי הוא "כחול" עבורם, ואין צורך בכפרה. ומה אם לא ידע כי יש לו ליקוי זה, ורק עתה נתגלה לו, אחר שנשבע.

פרק ד. סיכום

בדפים אלו הצגנו את השאלות ההלכתיות שמעלה ומציב בפנינו עיוורון הצבעים. ישנן, מן הסתם, שאלות נוספות שלא העלנו כאן. המטרה העיקרית היתה להציג את הבעיות, ולהעלותן לדיון, על מנת לפתוח את הגישה אל נושא זה, על מנת שבעתיד יתבררו הנושאים על ידי מרנן ורכנן המוסמכים לכך.